

УДК 65.011.12(045)

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Богацька Н.М., Цинкобур Л.Р.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Достовірна оцінка можливостей підприємства дозволяє розробити успішну конкурентну стратегію і визначити становище підприємства на ринку. Досягнення цієї мети можливо лише при проведенні оперативної і об'єктивної оцінки конкурентоспроможності. На сьогоднішній день у науковій літературі представлено велику кількість методик. Але нині відсутня загальноприйнята методика оцінки конкурентоспроможності підприємства, що була б визнана фахівцями-теоретиками та бізнесменами-практиками абсолютно задовільною. Отже, в статті розглянуто різні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства, що спрямовані на поліпшення позиції підприємства на ринку. Аналіз методів довів, що найбільш ефективним буде одночасне застосування різних методик, результати яких доповнюють одна одну та дозволяють отримати найбільш повне уявлення про рівень конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, класифікація конкурентоспроможності підприємства, методи оцінки конкурентоспроможності підприємства, групи методів оцінки конкурентоспроможності підприємства, система методів оцінки.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність є однією із найважливіших категорій сучасної ринкової економіки, яка виявляється лише в умовах конкуренції. Проблема конкурентоспроможності підприємства відносно нова для економіки України. Актуальність даної проблеми зростає в результаті інтеграції України в міжнародні організації і подальшого розвитку ринкової економіки. Мінливі конкурентні умови потребують від підприємств вчасного відповідного реагування на зміни, що відбулися. Конкуренція є визначальним фактором впорядкування цін, стимулом інноваційних процесів (запровадження у виробництво нових винаходів та технологій). Вона сприяє витісненню з виробництва неефективних підприємств, раціональному використанню ресурсів, запобігає диктату виробників монополістів по відношенню до споживача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній світовій літературі теоретичні проблеми конкуренції і конкурентоспроможності досліджуються досить широко, проте автори не дійшли до єдиної думки щодо визначення конкурентоспроможності. Враховуючи велике значення рівня конкурентоспроможності підприємства для його активної діяльності і розвитку, на сьогодні велика кількість науковців присвячує свої дослідження питанням саме оцінки конкурентоспроможності. Так, розгляд даних питань здійснюється у наукових працях В. І. Беляєва, В. Л. Дикань, Л. М. Закревської, Ю. Б. Іванова, Л. А. Костюк, О. Є. Кузьміна, Д. В. Погребняка, Д. О. Рибницького, В. І. Сахно, О. Є. Сомової, В. В. Яцури та ін. Кожен з авторів пропонує власну класифікацію існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства, однак, не здійснюючи спроб їх систематизувати. Саме тому необхідно здійснити систематизацію методів оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність потужної теоретичної бази, досі залишається відкритим питання щодо вибору підприємством оптимальної методики оцінки конкурентоспроможності.

Мета статті. Головною цілю даної статті є розгляд існуючих підходів щодо класифікації

методів оцінки конкурентоспроможності підприємства, а також систематизація і характеристика основних груп даних методів.

Виклад основного матеріалу. Низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств є однією із головних причин кризових явищ, які спостерігаються в економіці. Ця проблема є особливо актуальною на теперішній час. Для організації ефективного управління конкурентоспроможністю продукції підприємства – це необхідний дієвий інструмент її оцінювання. При цьому варто враховувати, що через відмінні риси продукції різних галузей і специфіку попиту на неї не варто намагатися використовувати однаковий метод для аналізу конкурентоспроможності.

Оцінка конкурентоспроможності підприємства – це визначення її рівня, що дає певну відносну характеристику здатності підприємства конкурувати на певному ринку. Отже, конкурентоспроможність підприємства виступає агрегованим показником його конкурентних можливостей та здатності оперативно реагувати та пристосовуватися до чинників мінливого зовнішнього середовища.

У розвинених країнах застосовуються різноманітні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства, які носять не описовий, а конкретно-економічний, кількісний характер. Це зумовлено тим, що аналізовані показники є кількісним вираженням різних аспектів діяльності підприємства [3, с. 234].

Узагальнюючи існуючі наукові дослідження з цього питання можемо представити класифікацію всієї сукупності методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства (рис. 1).

Вибираючи метод оцінки конкурентоспроможності підприємства необхідно враховувати – з найменшими витратами та за короткий час отримати достовірну і повну інформацію, яка дозволить з мінімальною погрешністю об'єктивно, якісно і кількісно оцінити формування та управління конкурентними перевагами підприємства і їх потенціалом. Результатами дослідження робіт сучасних науковців щодо питання оцінки конкурентоспроможності підприємства наведено та зазначено нижче, а саме:

– науковці Д. Рибницький, Т. Городня, К. Львівська, Ф. Поклонский у своїх методиках головним чинником вважають конкурентоспроможність продукції, що виробляється підприємством, оскільки продукція є своєрідним дзеркалом, що відбиває підсумки роботи усього підприємства, усіх його підрозділів і служб. Таким чином, продукція підприємства визначає його успіх, а отже, і його конкурентоспроможність.

– науковці В. Безугла, С. Куманецький оцінку рівня конкурентоспроможності підприємства пропонують проводити за комплексною методикою, що базується на взаємозв'язку значення потенціалу підприємства та продукції, що воно виготовляє [2, с. 101].

– більшість науковців, серед яких А. Бородин, Л. Ваганова, І. Дибач, Н. Есмагулова, Е. Мамченко, К. Нурмаганбетов, Ф. Поклонский, Н. Тереніна, Р. Фатхутдінов, Н. Хрущ, та інші, при виборі методу оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства дотримуються думки, що вона залежить від розрахунку та аналізу показників потенціалу (ресурсів) підприємства. Потенціал характеризує можливості при здійсненні діяльності, але кожен автор з зазначених виділяє свої особливості при здійсненні оцінки.

– науковці Хрущ Н., Ваганова Л. пропонують три підходи до побудови показників конкурентоспроможності з метою її оцінки. По-перше, отримування прогнозних показників роботи підприємства в результаті економіко-математичного моделювання його діяльності – тобто оцінювання майбутньої діяльності; по-друге, оцінка конкурентоспроможності на основі фактичних даних діяльності підприємства в минулому – тобто оцінка минулих подій; а третє – реалізація технологічно допустимих потенційних можливостей підприємства, що дозволяє оцінити його сучасний стан. Але найбільш ефективною та поширеною є комбінація другого і третього підходів, тобто побудова показників конкурентоспроможності на основі ознак минулої фактичної діяльності підприємства з застосуванням характеристик його потенційних сучасних можливостей (потенціалів) [4, с. 109].

– Бородин А., Тереніна Н., Фатхутдінов Р. застосовують метод рейтингових оцінок при ви-

значенні конкурентоспроможності підприємства, коли аналізують використання потенціалу підприємства для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства. Дані науковці вважають, що найвлучнішим підходом до оцінки конкурентоспроможності підприємства є метод рейтингових оцінок, що будується на використанні первинної та вторинної інформації. Розподіл продукції між постачальниками і споживачами, рекламними агентствами, персоналом фірм-конкурентів, спеціальними аналітичними службами – це інформація, що є первинною. Основними джерелами вторинної інформації є звіти про виробничо-господарську діяльність, статистичні збірки, думки споживачів про характеристику продукції. На основі отриманої інформації складається рейтинг досліджуваного підприємства [2, с. 104].

Оскільки конкурентоспроможність визначається успіхами, досягнутими у виробництві, маркетингу та менеджменті, то за допомогою послідовного парного порівняння всіх відомих узагальнюючих показників, які застосовуються під час планування, обліку, складання звітності та після отримання фінансового результату господарської діяльності підприємства, В. Парсяк, І. Дибач пропонують виокремлювати три найважливіших, що є ключовими в зазначених сферах: собівартість виготовленої продукції (щодо виробництва), обсяг збуту продукції (щодо маркетингу), прибуток (щодо менеджменту). Оцінка та аналіз отриманих по них значень у результаті діяльності підприємства дає змогу визначити резерви підвищення конкурентоспроможності підприємства [4, с. 112].

Ф. Поклонский, Е. Мамченко виділяють прикладні методи, які забезпечують поетапне дослідження потенціалу підприємства шляхом порівняльної оцінки найбільш важливих складових діяльності підприємства: конкурентоспроможності техніко-технологічної бази, продукції, системи управління, але ці методи побудовані на твердженні, що конкурентоспроможність продукції є найбільш важливою складовою [8, с. 131].

Л. А. Костюк пропонує, крім загальної класифікації поділяти методи оцінки конкурентоспроможності підприємства на п'ять груп: інтегральні

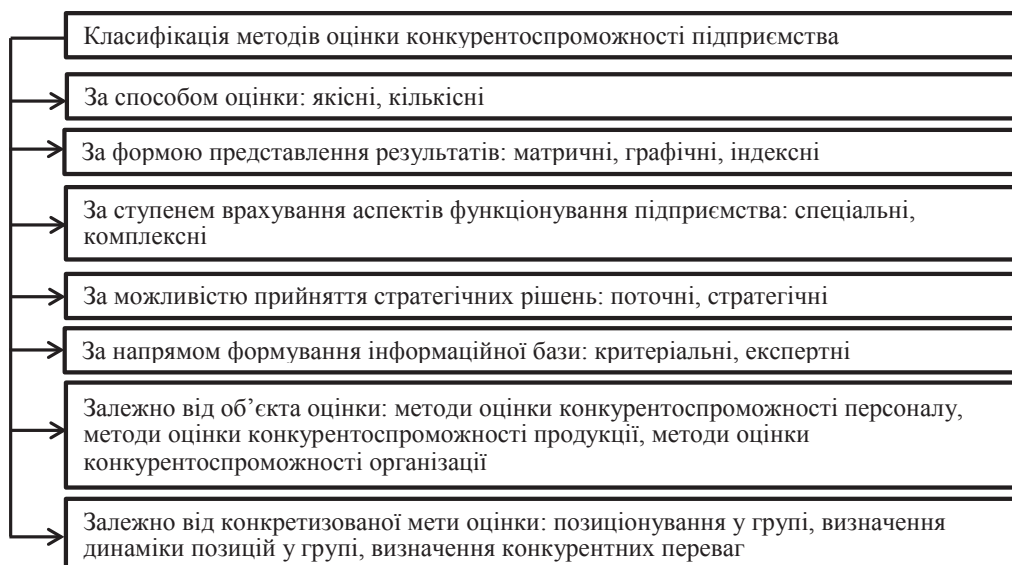

Рис. 1. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності підприємства [7]

методи, матричні методи, методи, які засновані на теорії ефективної конкуренції, методи, засновані на теорії якості товару, методи оцінки конкурентоспроможності підприємства за ринковою часткою. Деякі авторів виокремлюють наступні групи методів, а саме методи: започатковані на аналізі порівняльних переваг; що засновані, базуються та побудовані на основі теорії рівноваги фірми і галузі; мультиплікатора; матриць; інтегральні; на теорії ефективної конкуренції; якості товару; на визначенні позиції в конкуренції з точки зору стратегічного потенціалу підприємства; на порівнянні з еталоном [10, с. 124].

Л. М. Закревська [6, с. 527] запропонувала структурний поділ на наступні групи: ті, що базуються на теорії рівноваги підприємства та галузі А. Маршалла і теорії факторів виробництва; засновані на теорії ефективної конкуренції, висунутої Дж. М. Кларком; ті, що ґрунтуються на взаємозв'язку рівня конкурентоспроможності підприємства із показниками якості продукції, що випускається; структурні – рішення щодо дотримання тієї чи іншої позиції на ринку підприємство приймає, виходячи із рівня монополізації галузі; функціональні, сутність яких полягає у визначенні співвідношення витрат, цін, завантаження ви-

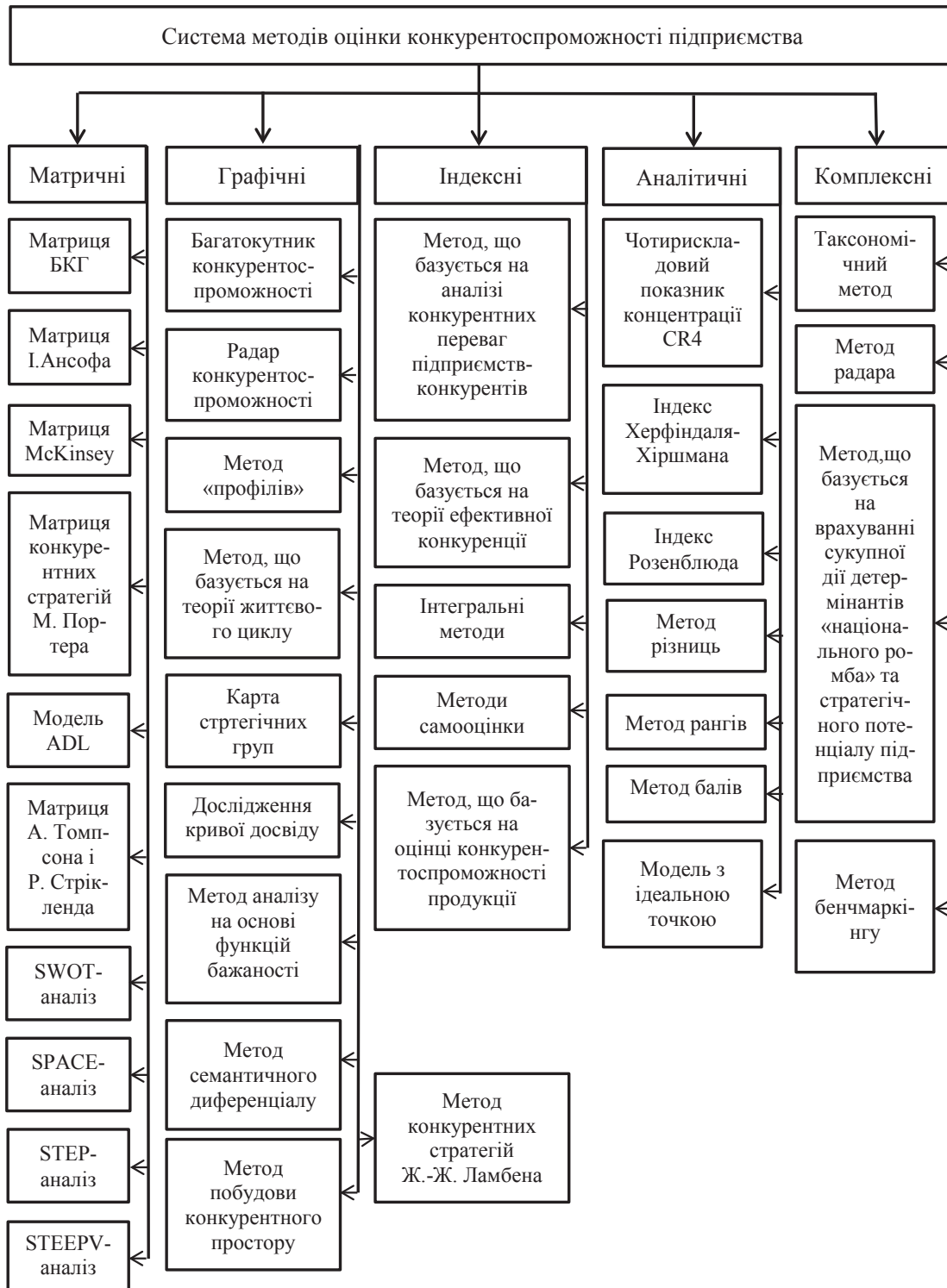

Рис. 2. Система методів оцінки конкурентоспроможності підприємства [9]

робничих потужностей, обсягів випуску продукції, норм прибутку тощо; оцінка конкурентоспроможності підприємства за характеристиками якості продукції («метод профілів»); матричні методи оцінки конкурентоспроможності підприємств.

Отже, на основі вивчення існуючих наукових підходів до групування досліджуваних методів, всю сукупність існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства можна систематизувати наступним чином (рис. 2).

До графічних методів оцінки конкурентоспроможності підприємства належить також і метод, що базується на побудові багатокутних профілів. Даний метод запропонований американськими науковцями і базується на виявленні критеріїв конкурентоспроможності продукту або підприємства в цілому, установленні ієрархії виявлених критеріїв і побудови багатокутників конкурентоспроможності. Дана методика не містить простих і однозначних критеріїв оцінки конкурентоспроможності, а базується на застосуванні непрямих узагальнених показників (векторів компетенції). Серед недоліків вказаного методу науковці називають відсутність прогнозової інформації щодо того, якою мірою й за якими параметрами досліджувані підприємства покращуватимуть свою діяльність. Що ж до переваг методу профілів, то його використання дає можливість порівнювати діяльність кількох підприємств, виявляти їх сильні та слабкі сторони діяльності [1, с. 118].

В цілому, перевагою застосування графічних методів при оцінці конкурентоспроможності підприємств є їх відносна простота та наочність, однак використання вказаних методів не позбавлене і недоліків. Зокрема, графічні методи оцінки конкурентоспроможності не дають можливості встановити загальне значення показника конкурентоспроможності підприємства. Крім того, вадою графічних методів є і неможливість прогнозування майбутніх змін конкурентоспроможності.

Більш комплексними при оцінці конкурентоспроможності підприємств є індексні методи. Реалізація індексних методів зазвичай здійснюється за рядом етапів. При цьому, базою для порівняння можуть виступати галузеві показники, показники підприємства-лідера ринку чи ретроспективні показники оцінюваного підприємства.

Аналітичні або розрахункові методи оцінки конкурентоспроможності підприємства базуються на здійсненні розрахунково-аналітичних

операцій із вхідними даними. При цьому, в залежності від конкретної методики аналізу, застосування даних методів може передбачати як прості арифметичні операції, так і досить складні розрахунки [5, с. 186].

Найбільш ґрунтовними методами оцінки конкурентоспроможності підприємства вітчизняні науковці називають комплексні методи, оскільки вони орієнтовані на аналіз усього спектру найважливіших параметрів функціонування підприємства. Перевагою таких методів є отримання достовірної і найбільш точної інформації про конкурентоспроможність підприємства, його переваги та «вузькі місця» за найбільш розширеним переліком порівняльних переваг.

Крім того, окремі науковці наголошують на тому, що оцінка конкурентоспроможності підприємства повинна базуватися на комплексному, багатовимірному підході і враховувати як внутрішню, так і зовнішню середовище, рівень фінансової стійкості підприємства і реальне становище підприємств-конкурентів [11, с. 65].

Висновки і пропозиції. На сьогодні як закордонна, так і вітчизняна практика економічного управління виробила цілий ряд методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Огляд сучасних методик оцінки конкурентоспроможності підприємства показав, що усі вони володіють істотним недоліком: оцінка конкурентоспроможності підприємства лише констатує його поточний стан, але в сучасних ринкових умовах вона повинна по можливості дати прогноз на перспективу для отримання кращих результатів або уникнення втрат. Для оцінки конкурентоспроможності підприємств найбільш ефективним буде одночасне застосування різних методик, результати яких доповнюють одна одну та дозволяють отримати найбільш повне уявлення про її рівень. Щодо легкої промисловості, то для її підприємств найбільш прийнятними є комплексні методи, що засновані на класифікації категорій, які аналізують значення коефіцієнтів, при розкритті виробничої, фінансової, інноваційної, трудової, маркетингової та інших сторін діяльності підприємства. Отже, напрямком подальшого дослідження є розробка найбільш оптимальної методики, що дозволить у короткий термін та з мінімальними витратами кількісно і якісно оцінити формування та управління конкурентними перевагами підприємства і їх потенціалом.

Список літератури:

1. Блонська В.І., Депа Н.Т. «Порівняльна характеристика методів оцінки конкурентоспроможності продукції» / В.І. Блонська, Н.Т. Депа // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 20.15, с. 115-120.
2. Дикань В.Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства / В.Л. Дикань, Т.В. Пономарьова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2015. – Випуск 45. – С. 100-105.
3. Довбуш Р.А. Управління конкурентоспроможністю підприємств: підручник / Р.А. Довбуш, А.Л. Зозуля – Х.: Основа, 2013. – 234 с.
4. Жовновач Р.І. Теоретико-методологічні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємств / Р.І. Жовновач. – Кіровоград: КНТУ // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2014. – С. 106-113.
5. Кривешко О.В., Сідун П.В. Чинники формування конкурентоспроможності підприємств та кластерів // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – № 720. – Львів, 2014. – С. 180-188.
6. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. / С.М. Клименко, О.С. Дубова, Д.О. Барабась [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2012. – 527 с.
7. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового]. – Одеса: Атлант, 2014. – 470 с.

8. Конкурентоспособность продукции и предприятия / [Букринский Б.В., Лазарева Е.В., Агеева И.Н. и др.]; научн. ред. Букринский Б.В. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2012 – 131 с.
9. Колотілін В.М. Економічна діагностика: Навч.-метод. посібник. – Кривий Ріг: КЕІ, КНЕУ, 2015. – 137 с.
10. Трещов М.М. «Методи оцінювання конкурентоспроможності продукції» [Електронний ресурс] / М.М. Трещов // Економічний простір – 2013 – № 23/1. – С. 118-126. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2013_23/1/treshov.pdf
11. Чумак Л.Ф. Фактори впливу формування конкурентоспроможного потенціалу підприємств / Л.Ф. Чумак // Экономика и управление. – № 1. – 2013. – С. 62-69.

Богацька Н.Н., Цинкобур Л.Р.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Достоверная оценка возможностей предприятия позволяет разработать успешную конкурентную стратегию и определить положение предприятия на рынке. Достижение этой цели возможно лишь при проведении оперативной и объективной оценки конкурентоспособности. Сейчас в научной литературе представлено большое количество методик. Но ныне отсутствует общепринятая методика оценки конкурентоспособности предприятия, которая была бы признана специалистами-теоретиками и бизнесменами-практиками абсолютно удовлетворительной. Итак, в статье рассмотрены различные подходы к оценке конкурентоспособности предприятия, направленные на улучшение позиции предприятия на рынке. Анализ методов показал, что наиболее эффективным будет одновременное применение различных методик, результаты которых дополняют друг друга и позволяют получить наиболее полное представление об уровне конкурентоспособности предприятия.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, классификация конкурентоспособность предприятия, методы оценки конкурентоспособности предприятия, группы методов оценки конкурентоспособности предприятия, система методов оценки.

Bogatska N.N., Tsynkobur L.R.

Vinnitsia Institute of Trade and Economics
Kyiv National University of Trade and Economics

MODERN METHODOLOGIES OF ESTIMATING THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISE

Summary

The reliable estimation of possibilities of enterprise allows to work out successful competition strategy and define position of enterprise at the market. An achievement of this aim is maybe only during realization of operative and objective estimation of competitiveness. But presently the generally accepted methodology of evaluation competitiveness of enterprise, that would be confessed by specialists-theorists and by businessmen-practices absolutely satisfactory. Thus, the article considers different approaches to assessing the competitiveness of enterprises aimed at improving the position of the company on the market. Analysis of the methods has proved that simultaneous use of different methods is the most efficient. Their results complement each other and allow to get the most complete picture of the level of competitiveness.

Keywords: competitiveness of enterprise, classification a competitiveness of enterprise, methods of estimation of competitiveness of enterprise, group of methods of estimation of competitiveness of enterprise, system of methods of estimation.